

למות המשורר יוחנן גושי-חלב

ביום הולדתו ה־65 נפטר בהיפה יוחנן גושי-חלב, — חבר אספת נבחרים האחרונה; משורר ומנהיג דגול ונערץ ביהדות ההונגרית.

נות תרבותית, לומדת ומלמדת" ובה בשעה לאירגון הגנה עצמית של הנר על היהודי נגד פורעים אנטישמיים במכללות ובכל אשר הם. מסביבו התרכזה תנועת נוער ציוני וית מיוחדת במינה שאחת ממטרותיה תיה מורה-יהודה למדי, היחה: להנך מנהיגים, להכשיר מנהיגות ציבורית חדשה-צעירה. עם התנועה היה "ברית סיה" (לפי שמו היווני של אחד המ-בצרים מימי ברי-סוכבא) החי בה מסל-תו ושמו של הנוער היהודי ותאינט-ליגנציה הצעירה. ואמנם הלכו וצמחו מקרב תנועה זו מנהיגים למכבד — תוך לימודים והשתלמות בתורות ה-הדות הציניות. הם עברו, כ"יתות" ו-בחינות" ונוש חלב היה מלמדס ובוהבם.

בחינוך-נוער זה עטן יוחנן גושי-חלב ל"צינות אקסקלוסיבית", כלומר לציונות ללא-תנאים ותוספות. הוא עצמו, בהכרתו, אף בשירתו, היה סוציאליסט. אך לאיר סכנת ההתבוללות שארבה טכל צד ועבר — לראו קיר מגן בציונות ה-ה"סתורה", ללא גוון נוסף.

אך ביום בהיר אחד סטה חלק גדול מחניכיו מדרך זו, פנה אל הציניות הסוציאליסטית והפך את תנועת "ברית סיה" לתנועת "ארץ ישראל העובדת" ואחר כך לחלק אורגאני של "האיחוד העולמי". כמפלגה הצינית-סוציאליסטית כחבל ארץ זה, והחלק החלוצי שהתגבש בתוכה יצא לדרך ההגשמה העצמית.

פראשית שנות השלושים ייסדו הניי כי התנועה הזאת את הגרעין הראשון להתיישבות קבוצית (קבוצת "ברי-סיה" ליד כפר סבא), שהתאחד א"כ עם קבוצת "הבונים" מגרמניה. מגרעין כורכב זה יצא — כפר סולד, קיבוץ זה, הנמנה היום עם ישובי הניי ליל העליון, ראשיתו היתה — ב"שער הנגב" אשר ליד גדרה. בוקר אחד הגיע לשם גם גושי-חלב. הוא עלה לארץ בגיל העמידה והצטרף לחברת חניכיו ה"מורדים" בשער הנגב. הוא היה לרו"ח עה צאן. מדי בוקר יצא עם עדרו ומקל נוקדים וספר תנ"ך בידו.

לאחר השתקפו בהיפה הצטרף למח"נה הפועלי שבהסתדרות העובדים ובי מפלגת פועלי א"י. פעילותו הציבורית הגדולה בארץ, ובתיימה, אמנם, אך ביי תו שליש עד יומי האחרון מפגש לציוני הונגריה וטרנסילבניה — ובמיוחד לאנ"שי ההתיישבות הקבוצית, יוצאי ארצות אלו.

*

קטעים משיריו וספוריו תורגמו לעברית (ע"י אביגדור המאירי וצבי בר-מאיר הופיעו ב"דבר", אך האוצר הלאומי והספרותי הגדול שבשירה זו נשאר כספר התום בפני הציבור העברי. מאחר שנכתבה בשפה זרה ובלתי-טובנה למרבית העולם התרבותי, שירים אלה מלאים רוח עברי וישטמה עברית. כי בה בשעה שמי שוררים וסופרים רבים, חניכי ה"השכ"ל" והאסכולות הסודרניות מספרותנו הלאומית, ביקשו להשתחרר מהדפיסים המסורתיים הן בצורה והן בתוכן — פנה גוש חלב דוקא אל סגנון התנ"ך, אל התבונה והצורות התנ"כיות. השיר, האפוס היפה שנכתב אי-פעם על הרצל הוא שירו של גושי-חלב, "מבשר המשיח", בין יתר השירים שב"חזון גוש חלב" (בשם זה הופיעו שיריו). בפרוזה כתב סיפורים ורומאנים, שדמויותיהם וגבוריהם לקוחים לרוב מהתנ"ך והאגדה. סיפורו הגדול "שלוש דרכיו של בניה הנכבד" הוא הסיפור הלאומי לנוער בהא הידיעה. יצירה פרוזאית מקורית ומרתקת ביותר היא הרומאן התנ"כי "המר", חיי עקיבא המופלאים" בשני סרכים — הם מציגה של אפוס והיסטוריה מוקדשת לאישיותו של רבי עקיבא ודורו. מלבד ההימנון לגבורה הלאומית של הדוד הוא יש בו בספר זה גם משום פתיחה שערי ה"משנה" לקהל הרחב וביחוד לנוער.

וההיסטוריון: לא רק הוקר קורות ישראל — גם פילוסוף ההיסטוריה הלאומית. הוא עמד במיוחד על מלהמת המגמות האוניברסאליות והלי-אומיות המנוגדות, שהיאבקותן והת-גברותן המתחלפות סבעו לדעתו את הגורל הלאומי בתקופות השונות. הוא ראה מעין "ריתמיקה" בתנודות ההיסטוריה היהודית, גלים של גאות ושפל בהתאם להיאבקות שתי המגמות: היות האוניברסאלית שפעלה תמיד בכיוון צנטריפוגאלי, לבין היות הלאומית, שפ"עולתו היתה צנטריפטאלית. בשנות חיו האחרונות התמסר במ"יחד לחקר התנ"ך ולספרות התנ"כית. אוסף רב של רשימות השאיר אחריו — אף בעברית. הרי העברית לא היתה זרה לו. הוא ידע, אף העמיק בידיעת השפה — שפת התנ"ך והאמוראים. ברם אמן כמורה בעל תביעות כה גבוהות לגבי היצירה הספרותית, בודאי לא מצא לו מעבר מהשפה הזרה, שהיה בה אמון באמנים אלה יצירה בעברית בלתי משוכללת ועוד — מאז היותו בארצנו לא יצא לפרסום אף מלה הונגרית מתחת עטו, לא שיר, אף לא מאמר. הוא לא פירסם דבר בלשון לעז במלדתו. על כן נשאר שותק, בודד ומבודד בקרבנו. בסימן בידוד זה יצא את הער לם הזה. מי יתן וסופרי ישראל שהבי-רוחו והכינוהו ינצו את זכרו בתר-גום יצירותיו לעברית ויפתחו ע"י כך לרוחה את היכל האמנות הלאומית.

מעטים מבני הישוב העברי ידעו, כי חיה בקרבו אישיות רוחנית, שהיתה דמות אנדיתית באחד הקיבוצים היר"ניים הגדולים באירופה שלפני השואה — משורר, אשר אילו כתב בעברית או באידיש, היה נמנה עם גדולי השירה הלאומית של עמנו ודורנו, מתוך דור ציוני שלם באגן הקארפאטים, מטיף ומנהיג ציוני מעולה, הוגה-רעות, היסטוריון ופרשן תנ"ך מקורי ביותר.

יוחנן גושי-חלב היה שמו הספרותי של דוד ווידר הניך אחת הישריות הידועות בהונגריה וכן משפחה, אשר לכמה מבניה יצאו מוניטין במ"ערכות הרוח והתרבות היהודית. הוא החל את פעילותו הספרותית והסוב"ליציסטית כעורך עתונה של ההסתדרות הצינית בהונגריה, "המשקיף היהודי". אותו זמן יצאו לאור גם שיריו הראשונים. היו אלה שירים ליריים בשפה ההונגרית שכוה בטוים עז ביותר ואמנותם משוכללת ואף רוחם מהפכנית חדשה ומחדשת.

הוא עצמו מהפכן בכל רוחו ופשו. חוסס ומתסיס, מן המורדים האמיצים נגד ההוי הגלותי, ומשורר את רגש הכבוד העצמי-הלאומי של היהודים. בשנות 1918—19 נמנה על לוחמי המהפכה הסוציאליסטיים — ומצד שני היה אחד ממארגני ה"הגנה היהודית" בקרב החיילים המשוחררים שציונים היו.

אחרי סיגור המהפכה ההונגרית עבר לטראנסילבניה, שיהדותה היתה נתונה או בתסיסה של התעוררות פוליטית והתארגנות ציונית מול חזית חזקה של אורתודוקסיה יהודית תקיפה מזה ושל מהנה מתבוללים גדול מזה. גוש חלב היה ממנהיגיה ולחמיה הדגולים של תנועת לאומית זו. פה התגבשה אישיותו במלוא גדולתה ורבי-צדדיה תה: מסיסדיו ועורכיו הראשונים של העתון הציני ה"ומי" — "מזרח חדש"; מיסד הוצאות ציוניות "קדימה" ו"קרית ספר", שבהן הופיעו בחידור, מלי בד כתביו הוא, יצירותיהם המובחרים של הקלאסיקאים בספרות הצינית חד יהודית, מאמריו שהופיעו יום-יום בע"תון ה"ני"ל, שיריו וסיפוריו שזכו למה"דורות רבות — כוח נבואי מעם בהם. ואותה אש נבואית הבהבה בנאומו ובהרצאותיו, הופעתו וקולו הסוגסטיביים הסעירו והקסימו את שומעיו. גוש חלב, "האגוטאטור" הלך מעיר לעיר ומכפר לכפר והביא את קסם דבריו אל כל פנה יהודית — בשלי-חותן של הקרנות הלאומיות, התרבות היהודית והפוליטיקה הלאומית. הוא ידע לגייס סביבו צבאות חסידים והמון מתנגדים קנאיים.

הנוער הציוני ראה בו את מצביאו הרוחני. בחום ובחריפות הצליף על המחנות שכנגד — פרנסי הקהילות, "הרבנים המרוחים" והמספחי הפילאג"טרופיה העקרה והאנטי-ציונית. הוא היה מטיף לצינות חלוצית וגם לציונות